

MUNCA PRECARĂ, SOLUȚIE PENTRU POPULAȚIA VULNERABILĂ DIN MEDIUL RURAL REZULTATE DINTR-O CERCETARE CALITATIVĂ¹

ANA-MARIA PREOTEASA

Schimbările sociale și economice prin care a trecut România în ultimii 25 de ani, dar și situația economică mondială au condus la o transformare a pieței muncii, prin trecerea de la un domeniu general standardizat în perioada socialistă către o piață complexă din punct de vedere contractual caracterizată de apariția informalității. Nu se poate vorbi în special despre contracte nonstandard, ci despre precaritate, fenomen care afectează în afara standardului de viață și domeniul ocupării în toate dimensiunile sale (contractual, venituri, stabilitate și securitate). Articolul analizează situația ocupațională a unei populații vulnerabile economic, deși situată peste pragul de sărăcie. Situația de prosperitate precară este definită de deprivarea severă – dar și de nivelul redus al veniturilor. Abordarea calitativă, bazată pe 25 de interviuri în profunzime (cu teme referitoare la situația ocupațională, istoria vieții, tranziții, standard de viață, perspective ocupaționale), a permis surprinderea unor comportamente și activități economice dificil de studiat printr-o cercetare cantitativă. Metoda utilizată în analiză a fost inducția analitică și s-a realizat prin analiza de conținut a principalelor teme. Modele ocupaționale sunt precare, fiind caracterizate de instabilitate, insecuritate (în marea majoritate a cazurilor sunt activități de zilierat), dar și de venituri extrem de reduse. Modelele explicative apar a fi în primul rând din sfera contextuală, structurală, legate de oferta extrem de redusă a locurilor de muncă din sfera nonagricolă, dar și de la nivel individual: un nivel scăzut de educație, lipsa de experiență sau de calificare.

Cuvinte-cheie: ocupare, muncă precară, sărăcie, cercetare calitativă.

INTRODUCERE

România, în ultimii 25 de ani, a parcurs o perioadă de tranziție foarte dificilă, trecând prin câteva perioade succesive de recesiune și revenire economică. Recenta criză economică a condus la un declin social și economic, în special pentru grupurile vulnerabile (tinerii, persoanele în vârstă, persoanele cu dizabilități sau minoritățile etnice) care au avut un grad mai scăzut de protecție față de dificultățile

---

Adresa de contact a autorului: Ana-Maria Preoteasa, Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, e-mail: anita@iccv.ro.

¹ Activitatea de cercetare și redactare a articolului a fost susținută de Swiss Enlargement Contribution in the framework of the Romanian – Swiss Research Programme, grant no. IZERZO_141975.

economice. Ocuparea reprezintă unul dintre cei mai importanți factori responsabili pentru standardul de viață și calitatea vieții. Piața muncii este în mod special afectată de criza economică și principalele consecințe în acest domeniu sunt șomajul și apariția unor forme atipice de ocupare, strategii de substituție pentru supraviețuirea economică. O problemă socială importantă, apărută după anii 1990, a fost dată de o proporție ridicată a populației inactice (pensionari, pensionari medical sau anticipat, casnici) (Preoteasa, 2013; Vlase, 2014). În România, politica de pensionare anticipată, implementată în perioada 1990–2004 ca strategie alternativă la șomaj, a declanșat un proces exagerat de pensionare anticipată pentru populația cu vârsta de peste 45–50 de ani, care a creat un dezechilibru între forța de muncă și populația inactivă. Ponderea crescută a populației care se declară casnică/casnic ascunde inabilitatea acestora de a-și găsi un loc de muncă, descurajare, dar și posibile ocupații informale/nedeclarate. O cercetare care a avut ca obiectiv studiul ocupării populației române confirmă această ipoteză (Cace și alții, 2010). Articolul de față are ca obiectiv să identifice principalele forme de muncă precară, dintr-o comunitate rurală din România și să surprindă posibili factori explicativi pentru alegerea acestor forme de muncă. Abordarea depășește conceptul clasic de ocupare, incluzând și formele de muncă nonstandardizată (munca neplătită din gospodărie, din grădina proprie ș.a.m.d.).

MUNCA PRECARĂ – DELIMITĂRI CONCEPTUALE

În ultimii 20 de ani, în literatura de specialitate, la nivel internațional, s-a acordat o atenție specială formelor atipice de muncă. Concepte ca ocupare non-standard, ocupare atipică, ocupare pe cont propriu, muncă informală au început să fie utilizate în articole științifice în relație cu consecințele sociale și economice ale flexibilizării pieței muncii din anii '80. În Europa Occidentală și Statele Unite a apărut o mare concentrare de publicații pe această temă după debutul crizei economice din anii 2008–2009. Cercetările din domeniul muncii precare confirmă că schimbările de pe piața muncii au afectat profund întreaga societate (Quinlan, 2012). Politicile de flexibilizare ale pieței muncii „*au transferat riscurile și insecuritatea către angajați și familiile lor*” (Standing, 2011: 21). Un concept alternativ, care include și securitatea, este cel de flexicuritate (Cazes și Nesporova, 2007). Intersecția dintre muncă și sărăcie a creat concepte noi, diferite de la țară la țară, dar definite astfel încât să delimiteze o populație vulnerabilă caracterizată de un statut ocupațional precar. S-au utilizat termeni relativ similari, toți referindu-se la modelul nonstandard de muncă, dar și la componenta de insecuritate: „Precariat” (Standing, 2011; Paugam, 2000; Vallas, 2012), „clasă muncitoare săracă” (Ueno, 2007; Obinger, 2009), „muncă fără atașament între angajat și angajator (contingent work)” (Freeman, 1985)².

² Concept menționat pentru prima dată în cadrul unei prezentări publice din 1985.

Munca precară (Kalleberg, 2009) a fost definită, din punctul de vedere al angajatului, ca fiind caracterizată de nesiguranță, impredictibilitate și hazard. Importanța studierii fenomenului de ocupare atipică sau precară este dată de consecințele la nivel social. Studiile care au avut ca obiect ocuparea precară au demonstrat că există efecte negative importante atât la nivel macroeconomic, social, comunitar, familial cât și individual. Principalele efecte la nivelul economic și social sunt date de creșterea inegalității economice și sociale (Kalleberg, 2009). Apar însă efecte și la nivel individual, cu repercusiuni asupra stării de sănătate a individului. Un studiu realizat în Franța, în 2003 (Santin și alții, 2009), demonstrează că munca parțială involuntară este asociată cu o frecvență crescută a simptomelor depresive, în timp ce munca parțială voluntară nu. De Witte (1999) arată că insecuritatea și nesiguranța locului de muncă și lipsa stabilității profesionale conduc cel mai adesea la imposibilitatea dezvoltării unei cariere profesionale, cu șanse mici de promovare (Zeytinoglu și Cooke, 2008; European Foundation, 2007), cu consecințe asupra stării de stres și a sănătății fizice și psihice a angajatului. La nivel de familie, de cuplu, starea de incertitudine conduce la amânarea unor tranziții (spre viața independentă, spre întemeierea unei familii, conceperea unui copil sau chiar implicare într-o relație) (Coontz, 2005; Dewilde, 2003; Dewilde, 2013). În timp ce în țările dezvoltate social și economic dimensiunile cheie ale muncii precare sunt asociate cu existența unor diferențe în nivelurile salariale în comparație cu contractele standard, tipul de contract sau inegalitatea și vulnerabilitatea, în țările foste comuniste sau țările mai puțin dezvoltate „munca precară este adesea norma și aparține mai ales economiei informale decât cele formale iar veniturile salariale nu ajută familia să treacă pragul de sărăcie” (Kalleberg, 2009: 15).

Munca precară este feminizată, literatura occidentală demonstrează prin studii atât cantitative, cât și calitative, că prezența femeilor în rândul populației implicate în ocuparea precară este mai mare decât cea a bărbaților (Domanski, 2002). De asemenea, șansele de promovare sunt scăzute, instabilitatea locurilor de muncă nonstandard face ca persoanele cu astfel de locuri de muncă să aibă șanse mai mici de promovare și de dezvoltare a carierei profesionale decât cei cu locuri de muncă standard, cu vechime mai mare la același angajator.

Două teorii socioeconomice explică împărțirea pieței muncii în ocupații standard și ocupații nonstandard. În primul rând, teoria „primei trepte” (Stepping-Stone Theory) consideră ocuparea nonstandard o situație temporară și pornește de la ipoteza că aceste contracte nonstandard sunt doar primul pas către locurile de muncă permanente (Leschke, 2009). Teoria segmentării explică divizarea între piața muncii primară și secundară. Caracteristicile celor două segmente sunt divergente (Doeringer și Piore, 1971: 165). Locurile de muncă bine plătite, condițiile bune de muncă, stabilitatea și securitatea, șansele de promovare și echitatea sunt specifice pieței muncii primare în timp ce piața secundară a muncii oferă salarii mai mici, condiții de muncă mai proaste, stabilitate și securitate scăzute. Teoria menționează că grupurile vulnerabile (femei, tineri, migranți,

minorități etnice sau persoane cu dizabilități) au un acces restricționat către piața primară a muncii (Günther și Launov, 2012; Leshcke, 2009).

MUNCA PRECARĂ ÎN ROMÂNIA

Schimbările sociale și economice prin care a trecut România în ultimii 25 de ani, dar și situația economică mondială au condus la o transformare a pieței muncii, prin trecerea de la un domeniu general standardizat în perioada socialistă către o piață complexă din punct de vedere contractual, caracterizată de apariția informalității. Piața muncii în România a pornit de la o situație de rată a șomajului de 3% în anul 1991, datorată unei politici socialiste de centralizare a economiei și a măsurilor de includere generală a populației pe piața muncii. Urmare a schimbărilor majore generate de tranziția către economia de piață (restructurarea industriei și a agriculturii urmate de disponibilizări masive), rata șomajului a crescut enorm în timp relativ scurt, ajungând în anul 1992 la 9,2% (INSSE, 2014). În prezent, analiza indicatorilor monetari (rata sărăciei, mediana venitului echivalent) dar și măsurile nonmonetare ale sărăciei (deprivarea) demonstrează o stare precară a României, în comparație cu media europeană. Pe de altă parte, indicatorii de ocupare au valori relativ mari în comparație cu alte țări europene. În 2013 (Eurostat, 2014), rata ocupării în România era de 63,9% (media UE-28, 68%). Rata ocupării femeilor în România era de 56% (UE-28, 62%) iar rata șomajului de 6,3% (UE-28, 10,9%). Diferența de ocupare³ între femei și bărbați era în anul 2013 de 15,4 în România, fiind una dintre cele mai ridicate din Europa (media 11,6 în UE-28), depășită fiind de Cehia (17,2), Grecia (19,4) și Malta (29,6). Rata șomajului femeilor în România era de 7,1% (media UE-28 – 10,8%). În cazul femeilor rata mai scăzută a șomajului se explică printr-o rată ridicată a inactivității (se autodeclară casnice). Rata relativ scăzută a șomajului în România se explică prin strategiile alternative de evitare a șomajului: migrația temporară, agricultura de subzistență sau munca informală/nedeclarată (Preoteasa, 2013b). O altă explicație este legată de condițiile de eligibilitate prevăzute pentru obținerea statutului de șomer dar și de procedura greoaie de solicitare.

Ponderele populației ocupate cu contracte nonstandard este relativ mică în comparație cu alte țări europene care au tradiție în promovarea unei legislații a muncii flexibile. În România, implicarea în **activități informale** sau cvasi-formalizate⁴ este comună în special pentru persoanele cu calificare redusă, pentru populația vulnerabilă economic, pentru șomerii care preferă să își mențină statutul de șomer indemnizat și pentru asistații sociali (ajutor social, pensii de invaliditate sau medicale). Munca „apare” ca fiind specifică grupurilor marginalizate social și

³ Diferența de ocupare este definită ca fiind diferența dintre ratele de ocupare a bărbaților și femeilor (vârsta 20–64 ani). Sursa datelor este 2002, EU Labour Force Survey.

⁴ Angajatul primește două salarii, unul declarat impozitat și o completare la negru. Se mai numește și *envelope wages* (salariul în plic).

în special a șomerilor (Williams și Nadin, 2012). Un Eurobarometru Special (2007) a fost dedicat muncii nedeclarate, iar rezultatele, în comparație internațională, au sintetizat cele mai importante domenii în care se practică munca informală. Cele mai frecvent menționate sectoare cu muncă informală (așa cum au fost menționate de cumpărători) sunt: construcțiile (RO – 21%, UE – 16%), serviciile în gospodărie (îngrijirea copiilor sau a vârstnicilor, menaj ș.a.m.d.) (RO – 29%, UE – 17%), serviciile personale (RO – 15% și UE – 9%), vânzări (RO – 14% și UE – 22%). În ceea ce privește consecințele muncii la negru, în România cele mai multe persoane implicate apreciază ca fiind riscul de a-și pierde locul de muncă (RO – 23%, UE – 7%), lipsa asigurărilor în caz de accident (RO – 6%, UE – 21%), condiții dificile de muncă în comparație cu locurile formale de muncă (RO – 19%, UE – 9%), riscul crescut de accidente (RO – 7%, UE – 8%). Pentru angajații din România, munca la negru este cel mai înalt asociată cu incertitudinea păstrării locului de muncă.

Complexitatea schimbărilor pieței muncii din perioada postsocialistă presupune o abordare mai largă, din punct de vedere științific, a domeniului, cu o atenție îndreptată către caracteristicile individuale, componența familiei, suportul, dar și provocările la care este supusă societatea. Una dintre principalele dificultăți în cercetarea ocupării în România o reprezintă inadecvarea datelor statistice oficiale la o analiză științifică comprehensivă. Implicarea populației în zona economiei informale face dificilă cuprinderea acestora, din punct de vedere metodologic, în statisticile oficiale. Datele oficiale se referă, în primul rând la fenomenele regularizate: contractele standard, șomerii declarați și indemnizați. Munca informală este adesea ascunsă de inactivitate (pondere mare a casnicilor) sau în angajarea pe cont propriu. Datele statistice oficiale din trimestrul III 2014 (INSSE, 2014) arată că, în România, din totalul populației ocupate 67% sunt salariați, 1% sunt patroni, 19% sunt lucrători pe cont propriu, iar 12% sunt lucrători familiali neremunerați. Ponderele ultimelor două categorii ridică semne de întrebare în legătură cu statutul real al acestor persoane. Articolul ia în considerare această dificultate și propune o abordare calitativă a fenomenului muncii precare, utilizând date obținute dintr-o cercetare calitativă. Rezultatele cercetării calitative oferă o documentare în profunzime despre modelele de ocupare precară și experiențele subiective ale persoanelor cu activități precare, în mediul rural.

Obiectivul de cercetare al acestui articol a fost de a identifica principalele tipare de muncă precară în mediul rural. Această abordare a presupus analiza tipurilor de ocupare prezente în gospodăriile aflate în situația de prosperitate precară. Sunt gospodării care au venituri peste pragul relativ de sărăcie și nu pot beneficia de măsuri sociale destinate populației vulnerabile. Întrebările de cercetare sunt:

- în ce măsură angajarea în forme atipice de muncă (fără contract de muncă standard) a reprezentat o opțiune personală?
- care sunt principalele modele ocupaționale în comunitatea rurală?
- este agricultura de subsistență un model cultural tradițional implicit în mediul rural sau o sursă reală de venit și bunăstare?

- care sunt perspectivele ocupaționale și șansele de angajare? Optimism sau descurajare?

Abordarea calitativă în studiul sărăciei și al problemelor sociale nu este foarte frecventă, fiind depășită de studiile cantitative care permit generalizări la nivel național și internațional și chiar decizii politice.

DATE ȘI METODOLOGIE

Prosperitatea precară este un concept menționat pentru prima dată de către Hübinger (1996) și care era definit ca fiind „*O poziție structurală între sărăcie și prosperitatea materială sigură*”. Conceptul izola o categorie de populație, neinclusă în măsurile de politici sociale, dar care avea un grad ridicat de vulnerabilitate și de excluziune socială, fiind deprivată material și se afla în risc permanent de „*a aluneca*” sub pragul de sărăcie. O operaționalizare a conceptului a permis realizarea de comparații internaționale între patru țări extrem de diferite din perspectiva caracteristicilor de dezvoltare, regionale sau geografice: Elveția, Spania, Chile și Costa Rica (Budowski și alții, 2010). Conceptul de precaritate (*precariousness*) este foarte frecvent utilizat în contextul ocupării, referindu-se în mare măsură la situația angajatului (Budowski, op. cit.). Articolul are ca obiectiv analiza situației unei populații aflate în situație de prosperitate precară, din punct de vedere al statutului ocupațional și al activităților sale economice. Pentru România, operaționalizarea conceptului de prosperitate precară s-a realizat utilizând bazele de date EUSILC (2008–2011). S-au definit caracteristicile acestei populații, urmărind modelul măsurării multidimensionale a sărăciei, care ia în considerare atât venitul monetar, cât și indicatorii de deprivare materială. Categoria a fost definită prin: 1. venitul mediu al gospodăriei aflat în intervalul 60–100% din mediana venitului echivalent național; 2. având venitul gospodăriei mai mare decât 100% din mediana venitului echivalent și fiind deprivați material sever. Operaționalizarea s-a realizat urmărind similaritățile populației aflate în această categorie cu populația aflată în sărăcie relativă dar și diferențele față de populația aflată în situația de prosperitate sigură (venituri de peste 100% din mediana veniturilor și nefiind deprivați). Pentru a măsura deprivarea, am folosit rata de deprivare materială severă⁵ (cel puțin patru deprivări din 9).

Culegerea datelor s-a realizat în cadrul unui proiect internațional și a constat în realizarea studiului calitativ în două comunități: una rurală și una urbană. S-au ales două comunități diferite din punctul de vedere al dezvoltării, al mediului de

---

⁵ Deprivările considerate au fost: achitarea la timp, fără restanțe, a unor utilități și a altor obligații curente; plata unei vacanțe de o săptămână pe an, departe de casa; consumul de carne, pui, pește (sau alt echivalent de proteină) cel puțin o dată la două zile; posibilitatea de a face față, cu resursele proprii, unor cheltuieli neprevăzute (echivalente cu 1/12 din valoarea pragului național de sărăcie), deținerea unui telefon fix sau mobil; deținerea unui televizor color; deținerea unei mașini de spălat; deținerea unui autoturism personal; asigurarea plății unei încălziri adecvate a locuinței (INSSE 2015).

rezidență, al apartenenței regionale. Obiectivul de cercetare a fost acela de a identifica strategiile de supraviețuire economică ale unei populații cu caracteristici economice similare, în condiții contextuale extrem de diferite. Culegerea datelor⁶ s-a realizat în perioada noiembrie 2013–martie 2014. Selecția subiecților s-a realizat în două etape: o primă fază de preselecție (*screening*), realizată după o metodă de eșantionare random-route și care a constat în aplicarea unui chestionar, prin tehnica interviului față în față. Chestionarul a inclus întrebări referitoare la componența gospodăriei, standardul de viață, deprivări, venituri monetare. Cea de-a doua etapă a constat în alegerea subiecților în funcție de criteriile obținute prin operaționalizarea conceptului de „prosperitate precară”. A fost ales un lot de 50 de gospodării care au fost incluse mai departe în cercetarea calitativă. S-au realizat interviuri în profunzime (25 în mediul rural și 25 în urban) Principalele teme ale interviurilor au inclus strategiile economice de supraviețuire a gospodăriilor, evenimente de viață și tranziții, istorii de viață, strategii de ocupare, locuire, mediu precum și servicii sociale.

SELECȚIA ȘI DESCRIEREA COMUNITĂȚII

Localitatea urbană are un grad ridicat de dezvoltare fiind una dintre cele mai bine dezvoltate din România. Numără⁷ peste 300 000 de locuitori și a fost selectată utilizând Indexul Dezvoltării Sociale Locale⁸ (Sandu, 2010).

Întrucât va face obiectul analizei mele, în continuare, voi descrie pe larg comunitatea rurală. A fost selectată utilizând Indexul Dezvoltării Comunelor (IDC) (Sandu și alții, 2009), un index compozit construit folosind date statistice cu privire la capitalul uman și material. Indicatorii incluși în IDC se grupează în patru clase majore: locuire și infrastructură, capital public, capital economic (individual și familial) și capital uman. Distribuția cuantilelor indexului a împărțit comunele în cinci grade de dezvoltare: foarte sărace, sărace, mediu dezvoltate, dezvoltate și foarte dezvoltate. Primul pas în selecția gospodăriei a fost alegerea celor mai înalte două cuantile (4 și 5) ale IDC. Primele trei cuantile au fost excluse din cauza riscului major de sărăcie sau sărăcie extremă și, implicit, dificultatea de a identifica gospodării aflate peste pragul de sărăcie. A fost selectată o localitate rurală din Regiunea de Sud a României, luând în considerare câteva criterii: caracteristicile fizico-geografice ale zonei, apropierea de oraș/zonă industrială, dar și existența altor oportunități economice. Comuna are aproximativ 5 000 de locuitori (49,4% bărbați și 50,6% femei) și este relativ omogenă din punct de vedere al distribuției pe vârste (Recensământul populației, 2011). Nivelul de educație este relativ scăzut, dar apropiat de media nivelului educațional în mediul

---

⁶ Echipa care a participat la culegerea datelor a fost compusă din: Laura Tufă, Camelia Badea, George Zamfir, Silvia Butean și Andreea Leonov.

⁷ Din rațiuni de păstrare a anonimatului nu vom menționa numele localităților.

⁸ Indexul este realizat prin agregarea indicatorilor materiali, de capital uman și a indicatorilor demografici ai orașelor.

rural în România: 2% sunt analfabeți, 15% au școala primară (4 clase), 33% gimnaziu (8 clase), 15% școala profesională, 28% liceul, 2% școala postliceală, iar 5% au studii universitare sau mai înalte. Oportunitățile economice din localitate sunt în primul rând legate de domeniul agricol, dar și de șansele oferite de apropierea de un oraș de dimensiune medie (la 10–15 kilometri). Perioada comunistă a oferit comunității o arie largă de posibilități ocupaționale, de la agricultura colectivă (prin Cooperativele Agricole de Producție) până la angajarea la Combinatul Chimic din apropiere. În prezent, oportunitățile ocupaționale sunt reduse, populația localității lucrează în condiții nesigure (contractual și financiar) sau supraviețuiesc datorită măsurilor sociale (pensii, ajutoare sociale, alocații ș.a.m.d.).

În localitatea din mediul rural s-au aplicat 93 de chestionare de preselecție (*screening*), din care s-au ales 25 de gospodării care îndeplineau criteriile de includere în lotul de prosperitate precară (eșantionarea bazată pe un scop prestabilit⁹) (Babbie, 2010).

Cele douăzeci și cinci de gospodării incluse în lotul de cercetare oferă o varietate de cazuri, importante în special pentru analiza ocupațiilor. În toate cele douăzeci și cinci de gospodării s-au realizat interviuri în profunzime cu câte o persoană. Caracteristicile sociodemografice ale persoanelor intervievate se pot vedea în *Tabelul nr. 2*. Lotul este unul eterogen, s-a urmărit o prezență cât mai egală a persoanelor de gen feminin și a celor de gen masculin, dar și o repartitie diversă pe vârste, capabilă să ne ofere șansa unor analize care să poată lua în considerare caracteristici multiple, atât individuale, cât și ale gospodăriei.

NIVEL DE ANALIZĂ ȘI TEME IDENTIFICATE

Ghidul de interviu a conținut teme de discuție importante atât la nivel individual, cât și la nivel de gospodărie. Așadar, informațiile obținute au permis analize la ambele niveluri.

Tabelul nr. 1

Teme abordate în ghidul de interviu

Nivel de gospodărie	Nivel individual
Strategiile de supraviețuire	Istории de viață
Schimburii intrafamiliale și întrajutorare	Evenimente de viață
Schimburii în interiorul comunității	Tranziții
Schimburii cu familia extinsă	Traietorii ocupaționale
Locuire	Valori
Mediu	Agency
Standard de viață	

Sursa: Metodologia de cercetare.

⁹ Purposive (în engleză).

În acest articol analizele s-au realizat la nivel individual, utilizând informațiile din temele de discuție „istorii de viață”, „traectorii ocupaționale”, „șanse de ocupare”, „situația ocupațională” și „profesie”.

Analiza a presupus un demers de inducție analitic, trecând de la particular la general, de la informațiile specifice obținute prin realizarea interviurilor la identificarea de elemente comune în explicațiile furnizate de subiecți. Obiectul nu este de a realiza generalizări, ci de a identifica exploratoriu teme comune și elemente care pot constitui baze pentru viitoare cercetări.

REZULTATE

Modele ocupaționale – precaritate, descurajare și resemnare

În această secțiune sunt descrise principalele situații ocupaționale identificate, avându-se o atenție specială îndreptată către exemplele de muncă precară. Pentru o mai bună ilustrare a tiparelor ocupaționale și a caracteristicilor locurilor de muncă s-au cules informații și despre ocupația soțului/soției respondentului. Situația ocupațională din comunitate este caracterizată de elementele definitorii ale localității: rurală, aflată în apropierea unui oraș care nu mai oferă soluții ocupaționale solide, la distanță relativ mare de capitală (70 de kilometri), cu o ofertă săracă de activități nonagricole.

Populația inclusă în analiză și care a fost subiectul interviurilor este o populație aflată peste pragul de sărăcie, dar, așa cum am descris și în metodologie, având multiple vulnerabilități. Cu toate că localitatea a fost aleasă urmărind să se afle în intervalul cuantilelor înalte ale IDC, ponderea ridicată a gospodăriilor sărace a făcut relativ dificilă identificarea celor care corespundeau criteriilor de prosperitate precară. În cazurile incluse în analiză, din punctul de vedere al ocupării se poate vorbi despre un tipar de supraviețuire, în ceea ce privește munca și ocuparea în această localitate. Cazurile contractelor standard și a carierei lor profesionale sunt extrem de rare. Există diferențe clare atât între genuri, cât și între categoriile de vârstă, urmărind însă un model omogen în ceea ce privește implicarea fie ca activitate principală, fie ca sursă secundară de venit în activități economice nestandardizate. Persoanele cu vârsta activității economice (18–64 de ani) par a fi cele mai vulnerabil economic, fiind fie șomere, casnice, fie implicate în activități economice precare, fără contract de muncă, lucrând ca zilieri sau implicați în agricultura de subzistență.

Populația mai tânără de 45 de ani, care se afla fie în perioada de copilărie, fie în prima tinerețe, la momentul 1989, nu au beneficiat de condițiile oferite de regimul comunist în ceea ce privește intrarea ușoară pe piața muncii la terminarea școlii și nici de beneficiile locative (înlesnirea obținerii unei locuințe). Bărbații din această categorie de vârstă, din lotul nostru, privesc descurajați situația lor ocupațională, având șanse reduse de a-și găsi un loc de muncă.

Categoria de populație cu vârsta între 46 și 60 de ani se confruntă cu aceleași probleme legate de șansele de a-și găsi un loc de muncă. Parcursul lor ocupațional a fost unul sinuos în perioada de tranziție la economia de piață. După pierderea locurilor de muncă, urmare a privatizărilor masive și a închiderii întreprinderilor din zonă, oamenii au fost obligați să găsească soluții de supraviețuire: s-au angajat în afara calificării lor, în diferite întreprinderi private nesigure sau au deschis mici afaceri care s-au dovedit fără succes. În prezent, se află, practic, într-o perioadă dificilă, de așteptare a pensionării, cu șanse mici de obținere de locuri de muncă sigure și acceptă soluții provizorii, de ocupare temporară sau la negru.

Din nouă persoane (5 bărbați și 4 femei), patru persoane, cu vârste între 53 și 56 de ani sunt deja pensionate fie anticipat, fie medical. Ei își amintesc cu nostalgie perioada comunistă, perioada tinereții lor, când obțineau un loc de muncă la terminarea educației și aveau și venituri satisfăcătoare.

După ce am terminat liceul... am mai făcut o școală comercială, am devenit merceolog și am luat carburanții de la ei. Am fost șef de depozit la carburanți. Alimentam mașinile, utilajele.

Eram foarte mulțumit, cu toate că era pe timpul lui Ceaușescu.

Dar pe șantiere se câștiga foarte bine. Era regim de 10–12 ore, dar... se și câștiga bănușii. Se lua 6–7 mii, pe timpul lui Ceaușescu. Îți luai o mobilă de bucătărie și-ți mai rămânea și bani. Pe fiecare lună luai o mobilă de bucătărie” (DB_48).

Populația de vârsta a III-a a avut un parcurs omogen, cu cariere profesionale continue până la vârsta pensionării, fiind toți pensionari la momentul realizării studiului. S-au pensionat anticipat (5 cazuri din 12), medical (3) și patru pentru vechime completă în muncă. Soluția pensionării anticipate sau medicale a venit în perioada de tranziție la economia de piață și în special în anii 1990–2004, ca o soluție alternativă la șomaj. De asemenea, încadrarea în grupele speciale de muncă (a II-a sau a III-a) pentru persoanele care au lucrat în domeniile industriei grele (metalurgie, chimie ș.a.m.d.) a făcut posibilă pensionarea după îndeplinirea vechimii de 35 de ani, chiar dacă nu se ajunsese la vârsta legală de pensionare.

Categoria femeilor casnice este una foarte bine reprezentată în datele statistice în România. Și în lotul nostru, șase din cele 14 femei se declară a fi casnice. În mod tradițional, ideea de casnică includea o conotație de voluntariat, de opțiune personală, femeile aleg această soluție ca ajutor pentru familiile lor. Poate fi și apanajul gospodăriilor cu nivel ridicat de trai, dar, în cazul comunității studiate, ca și în majoritatea situațiilor rurale din România, este o soluție de compromis. Femeile aleg să-și îngrijească familia în lipsa serviciilor sociale care le-ar putea oferi ajutor cu copiii mici sau cu alte persoane care trebuie îngrijite în gospodărie. De asemenea, mediul rural nu oferă prea multe posibilități ocupaționale pentru tinere mame sau persoane care au nevoie de timp suplimentar pentru îngrijirea familiei sau a copiilor. În timp ce în mediul urban oferta de locuri de muncă flexibile este mai ridicată, în rural, în general, oferta de locuri de muncă

este una extrem de redusă, neexistând locuri de muncă cu timp parțial de lucru sau flexibil.

Chiar și în cazul în care își doresc să reintre pe piața muncii, apar obstacole legate de lipsa de experiență sau chiar de lipsa calificării sau a educației necesare. Este un exemplu despre felul în care femeile se declară a fi casnice, în condițiile în care se află fie în situație de descurajare (și-ar dori un loc de muncă, dar sunt conștiente că nu este posibil să găsească), fie în căutarea unui loc de muncă. Soluția de a fi „casnică” este una impusă de context. Cu toate că inițial au optat să rămână acasă și să îngrijească familia și copiii, în prezent, când nu mai este nevoie de ajutorul lor permanent în gospodărie, își doresc un loc de muncă și, în unele cazuri, chiar fac eforturi în această direcție.

„Îmi caut. Păi și prin anunțuri prin ziare. Raid-ul (ziarul local) l-am luat și am telefonat. Prin oraș, sunt anunțurile alea pe uși. Întrebăm mereu ce condiții sunt, ce trebuie: «Da, lăsați-mi CV-ul și va sunăm noi». Le-am lăsat și nu m-a sunat nimeni până acum. Deci e greu, e foarte greu să găsești de muncă. Mai ales când nu ai experiență. Și odată la o doamnă i-am spus: «Păi, angajați-mă dvs. să am experiență, ca să pot să fac și eu ceva. Dar, nu. E foarte greu să găsești de muncă. E greu»” (D B_45).

„Dvs v-ați gândit vreodată să mergeți din nou la lucru, la un serviciu? Cum ați vrea să procedați?

N-am decât 10 clase, și-acum m-am înscris la liceu să termin 12 clase și sper să găsesc și eu” (DB_30).

Programul lor zilnic este unul foarte aglomerat, activitățile cu copiii le ocupă tot timpul. În cele mai multe cazuri nu au ajutoare care ar putea să le suplinească în cazul unui eventual loc de muncă. De asemenea, își autoevaluează activitatea ca fiind una importantă, cu rezultate în ceea ce privește educația copiilor.

„Având copii sunt foarte ocupată. Cea mare învață de dimineață, celelalte mici pleacă după-amiază. Deci, sunt ocupată tot timpul cu ele. Vine cea mare, stau cu cele mici. Pleacă cele mici, vine acum cea mare. Deci punem mese, cu spălat, nu am timp. Ce mai mă duc, mama mea stă la X și mai merg cu bicicleta o fugă dau pe la ea și vin acasă. În vacanțe...deci o am pe mama aproape. E în satul vecin. Le duc vinerea și, câteodată, la mai iau duminică. Deci stau acolo fără niciun fel de probleme. Care ați spune că sunt avantajele și dezavantajele faptului că vă ocupați mai mult dvs. Eu zic că le dau o educație mai bună față de ce se aude acum în țara asta și ce se întâmplă, de mă ia groază, că zic că am trei fete și mor de frică și când se duc la liceu și când vin. Mai mă sună, mai așa. Încerc să le dau o educație bună ca să nu aibă anturaje cum se aude, să se întâmple ceva rău. Și de asta, până acum nu mi-am căutat de muncă așa intens. Am zis că să le dau educația asta și după-aceea să pot să plec să stau liniștită. Știu că sunt bine.” (D B_45)

Migrația apare ca fiind o soluție la care multe persoane ar dori să apeleze. Comunitatea nu oferă locuri de muncă și nici alte soluții economice. Atitudinea față de migrație este diferită atât în funcție de vârsta respondenților, cât și de experiențele personale sau poveștile împărtășite de cunoscuți. Persoane fără experiențe personale sau ale celor apropiați privesc negativ perspectiva migrației personale sau a propriilor copii:

„Că de asta ziceam «Caută și tu și găsește, ia și tu unu din ăștia.. ori pe fiu-miu, ori nepot! », «La ce să-i iau, să moară de foame? Când eu mă duc și mănânc, stau pe la biserici și mănânc pe la cantina săracilor și...». Că nu găsește, nu are de muncă! Cică vara mai ai, găsește, două, trei zile la unul, două, trei zile la unul, tot așa, pe șantier cu roaba muncește, tot așa, e un schelet... e un schelet... Și atunci ăștia la ce să se ducă? Că n-are bani nici să plece, trebuie să ai. De unde iei bani să te duci, cu ce te duci acolo? Gata, te sui la avion sau la autocar și pleci? Nu știți, păi, cum spune proverbul «Pâinea cât ar fi de rea, tot mai bună-n țara mea». Și așa că... și nu vedeți, n-ați văzut [...] Da. Și n-ați văzut ce face care pleacă tineret, ai văzut c-a intrat în pușcărie? I-a împușcat, i-a omorât pe-acolo așa, că s-a luat de droguri, s-a luat de... ce să facă acolo?!” (DB_50)

Alte persoane, de vârste similare au opinii contrare și consideră că migrația a adus beneficii atât comunei, cât și populației, contribuind la îmbunătățirea condițiilor de locuit:

„Satul l-a schimbat tineretul care-a plecat. Uite, spre exemplu, eu nu aveam pavele, n-aveam... în curte. Am avut copiii plecați, a pus și acela, a pus și acela, «Hai tata, punem pavele la poartă, punem pavele în curte» și satul... aveam un gard, gardul acesta îl aveam. Acesta de metal îl aveam la poartă și băiatul «Băi, tată, nu mai stăm cu gardul acela la poartă». (DB_48)

În Tabelul nr. 2 am sintetizat ocupațiile întâlnite, dar și nivelul educațional, genul și anul nașterii, caracteristici care au ajutat mai departe în analiză.

Tabelul nr. 2

Structura ocupațională și educațională a lotului

Gen	ID	Anul nașterii	Educație	Statut ocupațional în prezent	Statut ocupațional al soțului/soției	Muncă în agricultura de subsistență
F	DB_47	1975	Liceu	Casnică	Muncă nedeclarată, sudor, lucrează în construcții	Muncește în grădina proprie, vinde la piață în București
F	DB_30	1973	Liceu neterminat	Casnică	Are o firmă de construcții cu activitate discontinuă	A luat pământ în arendă cultivă legume pentru consumul propriu

Continuare Tabelul nr. 2

Gen	ID	Anul nașterii	Educație	Statut ocupațional în prezent	Statut ocupațional al soțului/soției	Muncă în agricultura de subzistență
F	DB_45	1979	Școala profesională	Casnică	A lucrat în construcții, în prezent este șomer	Muncește în grădină (aparține socriilor) pentru consumul propriu
F	DB_26	1960	Liceu neterminat	Angajat cu contract standard, patroana unui mic magazin	Pensionat medical	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu
F	DB_28	1968	Liceu	Casnică	Șomer, a renunțat la locul de muncă din București, din cauza costurilor	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu și schimb de produse cu vecinii
F	DB_29	1956	8 clase	Casnică	Pensionar	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu și vinde la piață
F	DB_32	1962	Liceu	Angajat cu contract standard, vânzătoare	Pensionar, pensionare medicală	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu
F	DB_40	1968	Liceu	Casnică	Salariat, agent de pază, contract permanent de muncă	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu și schimb de produse cu vecinii
F	DB_50	1959	8 clase	Pensionar, pensionare anticipată	Văduvă	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu și produsele sunt vândute către revânzători
F	DB_42	1944	4 clase	Pensionar	Văduvă	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu
F	DB_49	1950	Liceu neterminat	Pensionar, pensionare anticipată, lucrează ca zilier, muncă informală	Divorțată	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu și al familiei extinse (alți membri ai familiei sunt proprietarii pământului)
F	DB_41	1953	Școală postliceală	Pensionar, pensionare medicală	Pensionar	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu și schimb de produse cu vecinii

Continuare Tabelul nr. 2

Gen	ID	Anul nașterii	Educație	Statut ocupațional în prezent	Statut ocupațional al soțului/soției	Muncă în agricultura de subzistență
F	DB_37	1950	Școală postliceală	Pensionar, pensionare medicală	Divorțată	Nu
F	DB_31	1941	8 clase	Pensionar, pensionare anticipată	Văduvă	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu și vinde la piață
M	DB_33	1979	Liceu	Angajat cu contract standard la o firmă de protecție și pază în București	Necăsătorit, locuiește cu părinții	Muncește în grădina proprie și speră să transforme agricultura într-o afacere
M	DB_36	1990	Liceu	Șomer	Necăsătorit, locuiește cu părinții	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu
M	DB_34	1987	Școală profesională	Șomer cu experiențe disparate de muncă în construcții	Necăsătorit, locuiește cu părinții	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu și vinde la piață
M	DB_38	1967	8 clase	Muncitor necalificat, lucrează ca zilier	Necăsătorit	Nu
M	DB_39	1959	Liceu neterminat	Șomaj de lungă durată după o experiență de muncă de 35 de ani	Lucrează în străinătate și susține familia	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu, dar și al familiei extinse (copii care trăiesc în oraș)
M	DB_43	1957	Liceu neterminat	Pensionar	Pensionară	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu, dar și al familiei extinse (copii care trăiesc în oraș)
M	DB_44	1960	Școală profesională	Pensionar	Casnică	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu și schimb de produse cu vecinii
M	DB_48	1959	Liceu	Pensionar, pensionare medicală	Angajat zilier la o covrigărie	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu și vinde la piață

Continuare Tabelul nr. 2

Gen	ID	Anul nașterii	Educație	Statut ocupațional în prezent	Statut ocupațional al soțului/soției	Muncă în agricultura de subsistență
M	DB_46	1934	8 clase	Pensionar	Pensionară	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu, dar și al familiei extinse (copii care trăiesc în oraș)
M	DB_27	1948	Școală postliceală	Pensionar, pensionare anticipată	Pensionară	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu, dar și al familiei extinse (copii care trăiesc în oraș)
M	DB_35	1940	Liceu	Pensionar, pensionare anticipată	Pensionară	Muncește în grădina proprie, pentru consumul propriu și schimb de produse cu vecinii

Sursa: informațiile din cele 25 de interviuri (tabel realizat de autoare).

DOMENIILE DE ACTIVITATE

Așa cum arăta și studiul „Eurobarometrul special dedicat muncii nedeclarate” (Comisia Europeană, 2007), cel mai frecvent întâlnite domenii, în care persoanele incluse în lotul de cercetare lucrează „la negru”, sunt construcțiile și prestarea de servicii în alte gospodării (agricole sau nu). Munca se desfășoară sub regimul de zilierat, cel mai adesea, cu venituri extrem de reduse și nesiguranța angajărilor ulterioare. Este o soluție de compromis, la care apelează o populație fără alte șanse de a-și găsi un loc de muncă permanent și implicit alte surse de venituri.

„Am spălat la lume, am desfăcut veceuri, am dat cu varuri, am... ce m-a pus omu, i-am făcut! Am fost la sapă, am tăiat la coceni, am fost la trifoi, am...! N-am refuzat, să zici că a fost o treabă care eu să trec peste ea”! (DB_49).

„Ultima dată am lucrat acum vreo două săptămâni de zile...

La lemne, am ajutat un om la lemne, și mi-a plătit omul. M-a plătit pe loc, dar ce bani îți dă, cât vrea el așa, ce să mai discutăm... Îți dă acolo un trei sute, patru sute, depinde cât muncești. O zi întreagă, o jumate de zi...

I: Și în general pentru o zi întreagă cât sunteți plătit, cât reușiți să adunați?

R: Mai mult de cinci sute de mii nu-ți dă” (DB_39).

Agricultura de subsistență reprezintă un model obligatoriu de urmat în zonele rurale din România. În perioada comunistă, populația din mediul rural a migrat

masiv către zone urbane, ca rezultat al politicii de industrializare, ajungându-se la o dublare a ponderii locuitorilor din mediul urban (de la 24,7%, în 1950 la 54,3%, în 1990) (Duma și alții, 2005). Începând cu 1996 a apărut un fenomen de revenire în mediul rural, ca urmare a disponibilizărilor masive, apărute postprivatizare. Multe persoane au încasat compensații financiare postconcediere și au recurs la reîntoarcerea în satele și comunele de origine.

Informațiile obținute din interviurile noastre au arătat că marea majoritate a gospodăriilor practică agricultura de subzistență (vezi și *Tabelul nr. 2*). În marea majoritate a cazurilor, este doar o activitate adițională și nu reprezintă singura sursă de venit din gospodărie. Produsele obținute (cereale, legume, fructe) sau produse animale (ouă, lapte, carne) sunt folosite în principal pentru consumul propriu, dar în unele cazuri sunt valorificate diferit. Pentru consumul propriu, produsele sunt folosite ca atare sau sunt conservate (prin congelare sau prepararea de conserve).

„Legume pun. Pun și io o fasole, pun dovlecei, pun și eu roșii, pun și eu... că na, bagi la congelator toamna, ce să faci, ce mănânci? Toată iarna am mâncat de la congelator. Păi de unde? Dacă să stai numai cu banul, cu banul?!” (DB_49).

Cultivarea grădinii presupune eforturi atât financiare, cât și umane și reprezintă un capitol important în bugetul familie.

„Ne-a ajutat că am făcut câteva kilograme de cartofi, am făcut și ceapă și ardei și din astea am făcut. N-avem ce să zicem, suntem bine. Dar am muncit. Dimineață trebuie să stăm să udăm, seară la fel. Avem pompă care consumă curent. Curentul, dacă se consumă, trebuie să plătim cât consumăm și ce facem. Și grădina dacă o pui trebuie să o îngrijești, să plătești pentru ea” (DB_46).

„Eu nu pot să plec că am o văcuță. Lu' aia trebuie să-i dai să mănânce, să-i dai apă, să-i faci curățenie. Deci e foarte greu. Cum să plec? Să zicem că aș avea posibilitatea prin casă de pensii să iau un bilet la tratament. Și așa mă cam doare un picior. Nu știu, e reumatism, ce e. Păi, cum să plecăm? Am animal acasă, n-am ce să-i fac. Îl vinzi, după aia te uiți. Și așa încă nu a fătat. Așteptăm să fete. E foarte greu să cumperi lapte” (DB_44).

O soluție de valorificare a produselor obținute în grădina proprie o reprezintă și vânzarea la piață sau prin intermediari, care mai departe comercializează produsele în piață. Cei care apelează la această soluție nu se consideră mulțumiți cu acest mod de valorificare.

„Și noi mai punem câte o bucățică de pământ cu pătrunjel, leuștean, cu cimbru și pe perioada verii se mai face. Dar nu le vindem la București. Vin și le cumpără intermediarii și merg mai departe. Dar... foarte puțini bani” (DB_47).

Tabelul nr. 3

Valorificarea produselor din agricultura de subzistență

Non-monetar	Monetar
Consum propriu al gospodărie	Vânzare directă (la piață, pe marginea drumului)
Schimburi între vecini	Vândute prin intermediari (revânzători)
Schimburi intrafamiliale, intergeneraționale	

Sursa: informațiile din cele 25 de interviuri (analiza autoarei).

PRECARITATEA OCUPAȚIILOR

Pentru a putea defini ocuparea ca fiind precară au existat diferite soluții de operaționalizare: instabilitatea, nivelul scăzut al veniturilor, lipsa asigurărilor, capacitatea de a lua decizii, condiții de muncă scăzute și grad ridicat de periculozitate, capacitatea de a-și exercita drepturile (Vosko, 2003; Kallberg, 2009; Porthe, 2010).

În continuare, am analizat informațiile obținute din interviuri din perspectiva a trei dimensiuni esențiale pentru definirea muncii precare: insecuritatea (lipsa asigurărilor și a beneficiilor sociale), instabilitatea (riscul de concediere, pierdere a locului de muncă) și condițiile de muncă și nivelul redus al veniturilor. Pentru o mai largă ilustrare am utilizat și informațiile referitoare la partenerul de viață (sintetizate în Tabelul nr. 2).

Insecuritate – lipsa asigurărilor și a beneficiilor sociale Angajarea pe cont propriu maschează o situație nedeclarată, neimpozitată și în afara asigurărilor sociale. Impozitele, dar și costurile ridicate ale constituirii unei firme sau a unui PFA, în special în cazul celor care lucrează în construcții, împiedică formalizarea activităților economice și, implicit, conduce la continuarea unei situații precare, cu absența asigurărilor și a beneficiilor sociale și medicale.

„Nu, nu are PFA. Nu avem nimic că... trebuia să umblăm după foarte multe acte, era foarte mare cheltuiala, ducea undeva la 50–60 de milioane. Și lucram, nu lucram, trebuia plătit impozitul anual și am renunțat până la urmă, că tot și-o găsi de muncă și pe unde a mai fost, când a auzit că are vârsta de peste 40 de ani... dau toți din umeri și că nu mai primesc persoane mai în vârstă. Da, bine, vorbesc de instituțiile mari care mai sunt acum” (DB_47).

„Dar acuma mai nou eu nu mai am dreptul la compensat, la gratuit, că nu am asigurare de sănătate. Deci, eu dacă nu mai sunt salariat eu... absolut totul se plătește. Sunt variante, am înțeles că poți să mergi la Casa de Asigurări de Sănătate și să plătești o taxă lunară. Cine s-a dus? Că trebuie să te duci să te interesezi. Ceva era, adică ceva pentru mine, pentru cel care nu are un servici” (DB_28).

Subiecții sunt conștienți în mare măsură de riscurile pe care și le asumă, nefiind asigurați medical și, implicit, de obligativitatea plății în cazul apelării la servicii medicale.

„Nu am servicii, și eu, după ce am terminat liceul, cred că am pierdut cea asigurare de sănătate și bănuiesc că dacă aș avea probleme ar fi cam greu, pentru că cred că va trebui să plătesc toate serviciile, că nu mai sunt asigurat” (DB_36).

Lipsa șanselor de a obține un loc de muncă standard permanent face ca unii subiecți să dezvolte un mecanism de apărare, de autojustificare în fața lipsei asigurărilor sociale și medicale. Asigurările sociale sunt inutile, iar discursul ascunde un model de descurajare socială. Generația vârstnică este privită ca fiind favorizată de condițiile socioeconomice din perioada comunistă.

„Păi ce, foile le face patronul, dar n-are nicio valoare. Alea decât dacă vine vreun control, dar nu le înregistrează nimeni. No. Păi la noi e durata de viață prea scurtă. Trăiesc până la 60 de ani. Că n-a sărit nimeni. E bătrânii care-a prins revoluția. Care au ajuns la 70–90, c-au trăit foarte bine. N-au avut griji de ziua de mâine, că zic: „Bă, mâine n-am cu ce plăti lumina.” Acu’ ce-au prins și ei. Au o pensie și nu mai au avut grijă. S-au limitat la atât. Păi cum? Moare prietenă: 30–40–50 de ani. Că se gândește la ziua de mâine. E prea mare stresul. Să mă gândesc eu pentru mâine, să-mi fac o vechime, pentru ce?” (DB_34).

Instabilitatea locurilor de muncă Aceste locuri de muncă sunt extrem de volatile, fie temporare, fie chiar de zilierat. Nu există o opțiune voluntară pentru aceste ocupații, sunt singurele posibile în comunitate sau în orașul din apropiere. Prin definiție, activitățile în regim zilier nu oferă nici un fel de stabilitate, unii subiecți, în special cei care prestează diferite servicii în alte gospodării știu că au doar activități sporadice discontinue.

„Lucrează pe... la lumea din sat care are nevoie de câte ceva, de construit acasă, de făcut, la câte un capac de casă (acoperiș) ajutor, mici... mărunțișuri. Că dacă se lucrează două zile, mai mult de 50–60 de lei pe zi, nu câștigă. Și ținând cont că dacă lucrează două zile săptămâna asta și nu mai lucrează, poate mai găsește doar peste două săptămâni, vă dați seama că cu... Da, pot să spun că a avut perioade și mai bune, când s-a câștigat mai bine. Dar tot la fel, câștiga luna aceasta poate o sumă mai mare și poate, de exemplu, iarna aceasta nu a avut nici un loc de muncă. Din, începând din octombrie, aș putea să spun, până în februarie anul acesta” (DB_47, despre soț).

Faptul că principalele oferte de locuri de muncă se află în localități îndepărtate, care presupun călătoria cu diferite mijloace de transport și care cer un mare efort material și uman, face ca adesea chiar locuri de muncă plătite decent să se transforme în ocupare precară.

Una dintre persoanele intervievate, proaspăt angajată ca agent de pază într-o gară, este nevoit să facă naveta la București (aproximativ 50 de kilometri), care îl costă aproximativ o pătrime din salariu.

„Sunt angajat de pe 24 noiembrie, am găsit undeva la București la o firmă de pază, sunt pe... sunt pe X (o gară) eu, sunt pe X. Sincer să fiu, mulțumit de... mulțumit n-ai cum să fii niciodată, pentru că să-ți spun o chestie, sunt 8 milioane de lei pe lună, îmbucurător e că fac 24 cu 48 de ore, da' sunt 8 milioane de lei pe lună și să știi că te omoară naveta, foarte greu cu naveta...! Pentru că... transportul e foarte scump, dacă te ia prin civil și alea, mai taie. 140–200 de mii de lei care le consum pe zi! Îți dai seama, sunt 10 ture, ar fi două milioane. În 8...” (DB_33).

Dificultatea și costurile navetei îi descurajează pe tineri. Singura șansă la locuri de muncă se află în orașele mari învecinate, București sau Târgoviște, dar presupune navetă și, implicit, costuri importante. Așadar, de multe ori sunt preferate angajamentele temporare sau de zilierat unui contract de muncă permanent care ar presupune naveta.

„Păi nu lucrez la nimica. Sunt acasă, nu există navetă. Ar exista naveta, dar te trezești dimineața la 6, vii seara la 9, program foarte lung. Trenuri foarte rare, și n-ai program, ca să prinzi trenul, e la doi kilometri... Și 700 de lei pe lună. Dintre care trebuie să mănânc și să plătesc transport. Și nu mai rămâi cu nimic. Lucrez cu ziua. Păi, în zilele în care-mi merge mai bine pot să câștig și 500 de lei (se referă la 50) pe-aici prin sat. Lucrez la sapă, la cules, depinde ce mai prinzi loc. Da' acu nu mai e. Că totul a ajuns mecanizat, se culege mecanizat, totul mecanizat” (DB_34).

Condiții grele de muncă și riscuri pentru sănătate Sunt acceptate locuri de muncă cu calitate slabă, care presupun suprasolicitare fizică și expunere la condiții dificile: muncă în exterior, în cursul nopții, dar și pericol de accidentare (în special în construcții)

„E un ger noaptea, îți dai seama? Nu, pfff, nu putem dormi.. Că uite, ne vin controale și dacă te-ar prinde, ar fi nasol, direct afară! Trebuie să stai treaz 24 de ore. Da, normal! Mai intru puțin la căldură, mai ies înapoi, că dacă stai prea mult, ți se închid ochii. E greu, nu-i ușor. Stai un 10, 15 minute, 20 de minute la căldură, mai ieși afară, se schimbă colegul, vine el, nu-i ușor, e greu” (DB_33).

Soțul lucrează în construcții. Lucrează și în interior și în exterior. Există riscuri mereu. A mai venit și tăiat, a mai venit și lovit, i-a căzut și pe un picior, l-a avut umflat. Deci riscuri există la tot pasul. Și lucrează și noaptea. Când avea lucrările la Constanța sau la Ploiești sau în altă parte, stătea cu săptămânile.. nu venea acasă” (DB_45, despre soț).

Venituri reduse Cei care lucrează cu contracte permanente sunt angajați cu salariul minim pe economie, un venit insuficient, în condițiile în care sunt obligați să plătească transportul către locul de muncă. În munca zilieră veniturile variază de la 30 la 70 de lei pe zi, dar sunt venituri incerte, fără nici o obligație contractuală și reprezintă o sursă de vulnerabilitate socială și economică.

„În ultimul timp am încercat un loc de muncă cu contract de muncă. Dar pentru că patronii erau foarte aspri și... condițiile au fost care au fost, aveau pretenții să le știi pe toate de la bun început. Programul era de 9 ore pe zi stat în picioare. Ne mai ținea și câte o oră în plus când avea cum... plecam la ora 7, veneam la 6 seara. Ei pe cartea de muncă... avea, am și contractul încheiat. L-am luat acasă, m-am dus și mi-am încheiat contractul de muncă. 8 milioane jumătate, minimum pe economie. Dar din spusele lor... îmi spuneau că primele 2–3 luni se poate să nu ajung nici la 6 milioane pe lună” (DB_47).

„Ne plăteau, îmi dădea 5 milioane pe lună, foarte puțin și... da’ trebuia să fii atent, că dacă greșea ceva, îți oprea din bani” (DB_36).

Toate situațiile de persoane active economic se încadrează în categoria muncii precare fie prin nivelul redus al veniturilor, fie prin tipul de contract sau condițiile de muncă. O categorie extrem de vulnerabilă o constituie cea a persoanelor descurajate, care au abandonat speranța căutării unui loc de muncă și preferă fie să se autoconsidere inactive (casnice), sau să accepte locuri de muncă ziliere.

DISCUȚII ȘI CONCLUZII

Demersul de analiză a pornit de la conceptele de muncă precară și prosperitate precară. Populația investigată se află în situația de prosperitate precară, iar ocuparea precară a fost studiată pornind de la dimensiunile care definesc acest model de ocupare: instabilitate, insecuritate, condiții de muncă și risc de accidente și veniturile reduse. Această categorie de populație, situată peste pragul de sărăcie, nu îndeplinește condițiile de eligibilitate pentru obținerea de ajutoare sociale. Este o populație care a confirmat și prin acest studiu calitativ că trăiește în condiții precare, din perspectiva standardului de viață, dar și din perspectiva ocupării.

În mediul rural, munca la negru, pensionarea anticipată, migrația sau agricultura de subzistență reprezintă principalele strategii alternative la ocupare. Lipsa ofertei de locuri de muncă conduce la apelul la soluții alternative, de multe ori la situații nesigure și lipsite de perspectivă. În cazul persoanelor de vârstă activă nu se poate vorbi despre ocupare nonstandard, ci doar despre contracte standard (trei situații) și contracte informale „la negru”: toate celelalte cazuri care desfășoară activități economice sunt angajați ca zilieri, cu activități sporadice (în servicii, agricultură, construcții). Toate aceste activități nelegalizate sunt sursă de vulnerabilitate, neoferind securitatea asigurărilor medicale, sociale sau de pensii.

Figura 1

Posibili factori explicativi	Modele de ocupare precară	Efecte individuale și sociale
<p>Contextuali</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Lipsa infrastructurii (soluții de navetă către principalele orașe cu o piață a muncii mai dezvoltată). ● Lipsa locurilor de muncă din localitate. ● Absența serviciilor de îngrijire pentru copii (creșe, grădinițe cu program prelungit). ● Absența serviciilor de îngrijire pentru adulți și vârstnici dependenți. <p>Indivduali</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Calificare profesională redusă și inadecvată pieței muncii. ● Nivel educațional scăzut. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Zilierat în construcții, ● în agricultură, ● în prestarea de servicii pentru alte gospodării (de exemplu, la tăiat de lemne). <hr/> <ul style="list-style-type: none"> ● Muncă în agricultura de subzistență și valorificarea produselor (fie la piață fie prin revânzători, fie pe marginea străzii). ● Prestarea de diferite servicii la negru (ex., șofer). 	<ul style="list-style-type: none"> ● Presiune asupra familiei de origine a tinerilor (pensionarii susțin financiar tânăra generație). ● Imposibilitatea întemeierii de familie dată de lipsa independenții financiare. ● Migrația internă. ● Migrația internațională. ● Descurajarea.

Sursa: informațiile din cele 25 de interviuri (tabel realizat de autoare).

Factorii explicativi identificați vin în principal din sfera contextuală, fiind caracteristici tipului de comunitate extrem de puțin ofertantă ca piață a muncii. De asemenea, la nivel național sau județean, absența infrastructurii de transport, care să faciliteze accesul către localitățile mari a navetiștilor, împiedică, în mare măsură, accesul către posibile locuri de muncă. La nivel național, în mediul rural oferta de servicii de îngrijire pentru copii (creșe sau grădinițe cu program prelungit, programe *after school*) este una limitată și îmbunătățirea sau înființarea de astfel se servicii ar putea încuraja dezvoltarea profesională a mamei.

Situația tinerilor, a bărbaților aflați în imposibilitatea de a realiza tranziția către viața independentă, dar și a femeilor care s-au resemnat în rolul de casnice, ar putea să fie subiectul unor politici sociale. Sunt necesare măsuri care să înlesnească sau să subvenționeze transportul intrajudețean al navetiștilor, dar și dezvoltarea unei rețele de servicii sociale care să ofere sprijin copiilor sau persoanelor dependente aflate în îngrijirea familiei.

Cel mai important factor contextual este legat de absența ofertei de locuri de muncă. Economia nonagricolă este prezentă prin mici excepții din sfera serviciilor, dar și promisiunea unui proiect care va dezvolta în viitor la marginea comunei o fermă piscicolă. Politicile economice guvernamentale ar putea să fie singurele orientate spre stimularea inițiativelor economice în mediul rural, fie prin finanțări guvernamentale sau europene.

Nivelul educațional și nivelul de calificare sunt factori care, așa cum au rezultat din interviurile realizate, limitează în mare măsură accesul către o piață a muncii cu contracte standard și salarii motivante.

Din punct de vedere al consecințelor, în cazul tinerilor, lipsa ocupării sau ocuparea precară întârzie mult tranziția către viața independentă sau către întemeierea unei familii. De asemenea, familiile extinse resimt presiunea susținerii tinerilor, trecuți, de altfel, de vârsta primelor tranziții. Persoane vârstnice sunt în situația de a ajuta tineri care ar trebui să fie independenți (aflați în jurul vârstei de 28–30 de ani), iar pensiile lor devin surse de stabilitate financiară a familiei.

BIBLIOGRAFIE

- Babbie E., *Practica cercetării sociale*, Iași, Editura Polirom, 2010.
- Budowski, M., Tillmann, R., Keim, W., Amacker, M., *Conceptualizing „precarious prosperity”: Empirical and theoretical elements for debate*, in “International Journal of Comparative Sociology”, vol. 51, no. 4, 2010, pp. 268–288, available online at doi:10.1177/0020715210368840.
- Cace, S., Preoteasa, A. M., Tomescu, C., Stanescu, S., (eds.), *Legal și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi. Diagnoza factorilor care influențează nivelul de ocupare la populația de romi*, București, Editura Expert, 2010.
- Cazes, S., Nesporova, A., *Flexicurity. A relevant approach in Central and Eastern Europe ILO2007*, available online at http://ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_091425/lang--en/index.htm.
- Coontz, S., *Marriage, a History How Love Conquered Marriage*, New York, Penguin Books, 2005.
- Dewilde, C., Lancee, B. *Income Inequality and Access to Housing in Europe*, in “European Sociological Review”, vol. 29, no. 6, 2013, pp. 1189–1200, available online at doi:10.1093/esr/jct009.
- Dewilde, C., *A life-course perspective on social exclusion and poverty*, in “The British Journal of Sociology”, vol. 54, no. 1, 2003, pp. 109–128, available online at doi:10.1080/0007131032000045923.
- De Witte, H., *Job Insecurity: Review of the International Literature on definitions, prevalence, antecedents and consequences*, in “Journal of Industrial Psychology”, vol. 31, no. 4, 2005, pp. 1–6.
- Domanski, H., *Is the East European “underclass” feminized?*, in “Communist and Post-Communist Studies”, vol. 35, no. 4, 2002, pp. 383–394, available online at doi:10.1016/S0967-067X(02)00027-2.
- Doeringer, P. B., Piore, M. J., *Internal labour Markets and Manpower Analysis*, Lexington (Mass.), Heath and Company, 1971.
- Duma, V., Molnar, M., Panduru, F., Verger, D., *Roumanie: une agriculture de survie, après l’industrialisation forcée*, in “Economie et Statistique”, vol. 383, 2005, 193–217. doi:10.3406/estat.2005.7200.
- Günther, I., Launov, A. *Informal employment in developing countries*, „Journal of Development Economics”, vol. 97, no. 1, 2012, pp. 88–98, available online at <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0304387811000046>.
- Hübinger, W., *Prekärer Wohlstand*, Freiburg i. Br., Lambertus, 1996.
- Kalleberg, A., *Prekarious Work, Insecure Workers: Employment Relations in Transition*, in “American Sociological Review”, vol. 74 (February), 2009.
- Leschke, J., *The segmentation potential of nonstandard employment: A four-country comparison of mobility patterns*, in “International Journal of Manpower”, vol. 30, no. 7, 2009, pp. 692–715, available online at doi:10.1108/01437720910997353.
- Obinger J., *Working on the Margins, Japan's Precariat and Working Poor*, in “Electronic journal of contemporary japanese studies”, Discussion Paper 1 in 2009.
- Paugam, S., *Le salaridé de la précarité*, Paris, Press Universitaires de France (2009th ed.), 2000.
- Porthé, V., Ahonen, E., Vázquez, M. L., Pope, C., Agudelo, A. A., García, A. M., Benach, J., *Extending a model of precarious employment: A qualitative study of immigrant workers in Spain*, in “American Journal of Industrial Medicine”, vol. 53, no. 4, 2010, pp. 417–424, available online at <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ajim.20781/abstract>.

- Preoteasa, A. M. (a), Ocuparea atipică. Între conjunctură și flexibilitate, în Mărginean, I., (coord.), *Territorial profiles of quality of life*, București, Editura Academiei Române, 2013.
- Preoteasa, A. M. (b), *Roma women and precarious work: Evidence from Romania, Bulgaria, Italy and Spain*, în „Revista de Cercetare și Intervenție Socială”, nr. 43, 2013, available online at www.rcis.ro.
- Quinlan, M., *The “Pre-Invention” of Precarious Employment: The Changing World of Work in Context*, in “The Economic and Labour Relations Review”, vol. 23, no. 4, 2012, pp. 3–24, available online at doi:10.1177/103530461202300402.
- Sandu D., Voineag, V., Panduru, F., *Dezvoltarea comunelor în România* [Villages development in Romania], 2009, disponibil online la <https://sites.google.com/site/dumitrusandu/bazededate>.
- Sandu, D., *Disparități sociale în politica și dezvoltarea regională în România*, 2010, disponibil online la <https://sites.google.com/site/dumitrusandu/regionalizare>.
- Santin, G., Cohidon, C., Goldberg, M., Imbernon, E., *Depressive symptoms and atypical jobs in France*, from the 2003 Decennial health survey, American Journal of Industrial Medicine, 2009.
- Standing, G., *The Precariat The new dangerous class*, London, Bloomsbury Academic, 2011.
- Ueno, T., “Precariat” workers are starting to fight for a little stability, The Japan Times Online, June 21st, 2007.
- Vallas, S., *Work: A critique*, New York, Polity, 2012.
- Vlase, I., *L’impact de la crise sur la vie des chômeurs en Roumanie*, în „Calitatea Vieții”, nr. 3, 2014, pp. 235–258.
- Vosko, L. F., *Precarious Employment in Canada: Taking Stock, Taking Action*, in “Just Labour”, vol. 3 (Fall), 2003, pp. 1–5.
- Williams, C. C., Nadin, S. *Evaluating the Participation of the Unemployed in Undeclared Work*, in “European Societies”, March, 2012, pp. 1–22, available online at doi:10.1080/14616696.2012.677051.
- Zeytinoglu, I. U., Cooke, G. B., *Nonstandard Employment and Promotions: A Within Genders Analysis*, in “Journal of Industrial Relations”, vol. 50, no. 2, 2008, pp. 319–337, available online at doi:10.1177/0022185607087905.
- *** Comisia Europeană, *Undeclared Work in the European Union*, 2007, available online at http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_284.
- *** European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, *Part-time work in Europe*, 2007, available online at <http://eurofound.europa.eu/publications>.
- *** Eurostat, *Employment and unemployment Database*, 2014, available online at <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (accesat în luna decembrie 2014).
- *** INSSE, *Forța de muncă Tempo*, 2014, disponibil online la <http://statistici.insse.ro/shop/index.jsp?page=tempo2&lang=ro&context=15> (accesată în decembrie 2014).
- *** Recensământ, 2011, available online at <http://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2012/08/TS8.pdf>.

Driven by the social and political transformations and the general economic situation, the overall employment situation in Romania become very complex. It has shifted from generalized standard employment in socialism to wider informal or non-standardized forms of work. Over the last 25 years, Romania has undergone a very long and difficult transition period, with several social and economic recessions. The recent economic crises contributed to a decline in the country’s social and economic situation, especially for vulnerable groups (youth, aged employees, disabled or ethnic minorities) that are less protected in the face of economic challenges. Employment is one of the most important factors responsible for standard of living and quality of life. The labour market was particularly

affected by crises, and the main consequences were unemployment, but also the emergence of atypical employment forms and substitute strategies for economic survival. The analysis of monetary indicators (poverty rate, equalized median income) and the non-monetary measure of poverty (deprivation rate) demonstrates a poor condition in Romania, in comparison with the European average. The article's research objective is to study the occupational situation of a vulnerable population in a rural Romanian community. The population living in a situation of precarious prosperity (coined by Hubinger in 1996) is defined by irregular income, income and material deprivation, the concept being operationalized by following the methodology of multidimensional poverty measurement. The data were gathered through face-to-face interviews that included a wide variety of topics: employment and career paths, intergenerational exchanges, coping strategies and standards of living. To analyse the data we used analytic induction to identify the main patterns of precarious work in the area under study, investigating the dimensions of instability, insecurity, working conditions, accident risks and level of income.

The results showed the dominant pattern of employment in the community to be informal, daily based work in construction, services or subsistence agriculture. Access to more stable jobs is obstructed by the costs of commuting to the neighbouring cities, as well as by the lack of social services for children or other dependent family members. The social consequences of precarious work in this community are observed in individual and family life, and particularly affect the younger generation, for whom the absence of permanent jobs delays the transition to adulthood and independence. The article's results confirmed that there is a population living in a situation of precarious prosperity, based on informal employment experiences, very poor working conditions, low payment and adverse social consequences.

Keywords: *employment, precarious work, poverty, qualitative research.*